

Prevenir la violència urbana

Índex

1/ La dimensió de la violència urbana....p.2	
a/ Taxes de violència urbana.....p.2	
b/ La percepció de la violència urbana.....p.3	
2/ Mesures per a prevenir la violència urbana.....p.4	
a/ Incidir en les condicions de l'autor.....p.5	
b/ Reforçar la víctima i el blanc.....p.6	
c/ Fer més segur l'entorn.....p.7	
d/Lluitar contra el crim organitzat transnacional.....p.8	

Pràctiques de ciutats

Observatori de la Seguretat a Bogotà....p.3	
Certificació policial d'habitatges segurs.p.8	
Veracruz transparent.....p.11	

Campanyes i Xarxes

Forum Europeu per la Seguretat Urbana.p.8	
---	--

Recursos

Eina d'avaluació de la prevenció del crim.....p.4	
Exposició Lentes peligrosas: armas en un paisaje urbanop.9	

La violència urbana, la violència directa a la ciutat és un fenomen que impacta els municipis tant o més que les guerres. En efecte, algunes ciutats brasileres tenen taxes de mortaldat més elevades en relació a la població que la majoria de conflictes armats.

Les causes de la violència urbana poden ser múltiples, i per això les mesures per a prevenir-la han de ser multidimensionals.

El present monogràfic sobre mesures per a *Prevenir la violència urbana* mostra un gran ventall de mesures destinades als governs locals per a disminuir la violència directa a la ciutat, i reforçar el sentiment de seguretat de la ciutadania.

1/ La dimensió de la violència urbana

a. Taxes de violència urbana

Les dades sobre la violència a la ciutat mostren grans desigualtats entre regions del món, dins dels països, o fins i tot dins de les mateixes ciutats: “Alguns països, com Guatemala, tenen taxes d'homicidi superiors a 30 per 100.000 habitants, mentre que en molts altres països, com ara a Europa occidental o al Sud-est Asiàtic, les taxes d'homicidi són més de 10 vegades inferiors. També s'observen importants disparitats entre i dins de les regions: Àfrica, Egipte, Marroc, o les Illes Maurici tenen taxes d'homicidi inferiors a 3 per 100.000 habitants, molt per sota dels del sud d'Àfrica. Dins del mateix país, les discrepàncies poden ser importants: per exemple, a Colòmbia, la ciutat de Tunja (població 150.000) té una taxa de 7 homicidis en comparació amb 128 a la ciutat de San José del Guaviare (població 50.000). Finalment, dins de la mateixa ciutat, les taxes d'homicidis poden variar significativament d'un barri a un altre. En els barris de Rio de Janeiro, per exemple, les taxes varien de 2 a 12 homicidis per cada 100.000 habitants.”¹

“Molts actors es refereixen a la violència urbana com un fet proper al crim. (...)El terme "violència urbana" en general ha estat aplicat als delictes comesos en l'àmbit públic a les grans ciutats. Per tant, la **violència urbana** es considera la violència perpetrada en el marc de les relacions i la dinàmica característica de la vida urbana, la majoria de les expressions freqüents són robatoris a mà armada, amenaces, assalt, pallisses, segrestos i homicidis.”

<http://www.paho.org/English/HDP/HDR/series04composite.pdf>

Segons les NNUU, d'altra banda, la **prevenció del delicte** és el conjunt d' "estratègies i mesures per reduir el risc de que es produeixin delictes, i els seus possibles efectes nocius per als individus i per la societat, inclòs el temor a la delinqüència, mitjançant intervencions per influir en les seves múltiples causes.”

(Principis directors de les NNUU per la prevenció de la criminalitat).

¹ Centre International pour la Prévention de la Criminalité (2010). Informe Internacional 2010 sobre prevenció del crim i seguretat comunitària: tendències i perspectives. http://www.crime-prevention-intl.org/uploads/media/International_Report_2010.pdf

Tot i que pugui semblar el contrari, no hi ha una relació directa entre la dimensió de les ciutats i els índexs de violència a la ciutat. A Sud Amèrica i a Amèrica Central, per exemple, són les ciutats petites i mitjanes, les que tenen un més gran creixement de zones d'extrarradi, les que registren una violència urbana més elevada. Així, la violència urbana té més a veure amb el nivell de desigualtat entre la ciutadania, i la proporció de suburbis que amb la talla del municipi.²

Observatori de seguretat a Bogotà

Objectius: Informar de les condicions de seguretat a la ciutadania, les autoritats públiques i el món empresarial. Conèixer en profunditat la realitat del crim de la ciutat per a orientar les polítiques públiques de prevenció.

Context: La ciutat de Bogotà (Colòmbia) pateix uns índex considerablement alts d'homicidis a la ciutat, amb 23 morts per cada 100.000 habitants, (més de 1.500 homicidis l'any). Tot i així, no és la ciutat més violenta de Colòmbia.

Desenvolupament: L'Observatori de la Seguretat publica informes regularment per a mostrar el seguiment de tres indicadors: la variació del nombre de delictes denunciats (xifres oficials), la percepció ciutadana (nivell de por i de risc), i la victimització (nombre de víctimes de fets delinqüents).

Resultats: L'Observatori és una bona eina per a conèixer la situació del crim a la ciutat, tot i que alguns critiquen l'enfocament massa restrictiu de l'observatori en el restabliment de l'ordre, i racomanen que eixampli el seu abast per a incloure la protecció dels drets de la ciutadania (tenir en compte, també, l'abús policial, la corrupció i la violació als drets de la ciutadania, la confiança en les institucions, etc).

Font: <http://www.ccb.org.co/contenido/contenido.aspx?catID=86&conID=947>, http://www.ocavi.com/docs_files/file_657.pdf.

b. La percepció de la violència urbana

També cal tenir en compte, a banda de la situació real de violència, la incidència que té la percepció d'inseguretat respecte de la violència: en efecte, tot i que a vegades la taxa de victimització es redueix, la percepció d'inseguretat no ho fa de forma corresponent. Les ciutats, doncs, han de fer un esforç per continuar reduint la violència urbana, així com la percepció d'inseguretat.

² Centre International pour la Prévention de la Criminalité (2010). Informe Internacional 2010 sobre prevenció del crim i seguretat comunitària: tendències i perspectives. http://www.crime-prevention-intl.org/uploads/media/International_Report_2010.pdf

2/ Mesures per a prevenir la violència urbana

La prevenció és una de les maneres més efectives - i la més econòmica - de fer front a la violència directa. Sovint, les situacions violentes a la ciutat responen a una acumulació de causes que es poden agrupar en quatre grans àmbits:³

- La presència d'una **autora** procliu a actuar amb violència (per motius personals - pels seus trets de personalitat, si té dificultat per a controlar els seus impulsos- o socials - si l'autora ha patit un context de violència familiar, de situació d'exclusió, etc.),
- La facilitat d'accés a la **víctima** o al **blanc** de l'agressió violenta (si la víctima és dèbil o vulnerable, si el que es vol robar està a l'abast, etc.),
- Un **entorn** que facilita l'esdeveniment de la situació violenta (perquè no hi ha vigilància, o perquè està poc il·luminat, etc.), i
- Un **context global** que retro-alimenta la violència (perquè les lleis existents són permissives o poc efectives, perquè els mitjans per a lluitar contra el crim són insuficients, o perquè existeixen xarxes de crim transnacional més i més organitzades).

La identificació d'aquestes quatre condicions permet definir una resposta de mesures preventives integrades des de quatre vessants: l'atenció a les causes psicosocials que predisposen l'autor a la violència, l'apoderament de la víctima o el reforçament del blanc, la modificació de les condicions de l'entorn més proper, i les mesures per incidir en els factors transnacionals de la violència.

Eina per avaluar les necessitats de prevenció del crim, identificar les àrees d'assistència tècnica, i descriure intervencions que incorpen els estàndards de les Nacions Unides i les normes sobre prevenció del crim.

La publicació, que inclou un apartat sobre mesures locals de prevenció del crim (p.29-30), pretén promoure l'adopció de mesures integrades de prevenció del crim.

http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/09-82502_Ebook.pdf

³ Hein, A. "CPTED (Crime Prevention Through Environmental Design): una alternativa para la prevención de la delincuencia y la reducción del temor." En *Aportes para la convivencia y la seguridad ciudadana*. Vol 2. PNUD. El Salvador, 2006. p.65.

a. Incidir en les condicions de l'autor

L'enfocament psicosocial vol incidir en les causes personals (baix control dels impulsos, personalitat amb tendències violentes) i socials (pobresa, atur, violència intrafamiliar, etc.) que poden condicionar una persona a cometre accions violentes.

Membre d'un gang a Nova York. Foto de Boogie. *Lente peligrosa. Armas en un paisaje urbano.*

Les polítiques més freqüents d'aquest àmbit són les que tracten de:

- **Prevenir la violència domèstica**, oferint formació sobre com manegar els conflictes familiars sense violència, desenvolupant programes d'assistència a famílies amb problemes de violència o d'abusos de drogues o d'alcohol, proveint assistència de serveis socials, organitzant centres d'acollida per grups vulnerables amb necessitats específiques (dones maltractades, menors), etc.
- **Reduir els factors de risc**: prenent mesures per reduir el consum irresponsable d'alcohol i de drogues, garantint les condicions econòmiques i socials mínimes pel desenvolupament autònom de les persones, creant condicions per afavorir l'ocupació i l'auto-ocupació, garantint l'assistència dels serveis socials, etc.
- **Oferir activitats d'interès pels joves**, prevenint l'absentisme i la deserció escolar, promovent activitats destinades a infants i joves a través de la utilització noves tecnologies (internet, elaboració de vídeos), l'esport, etc. reduint els efectes de la cultura de la violència en els joves, obrint espais de participació en les polítiques juvenils, garantint perspectives de sortides laborals dignes, etc.
- **Limitar els comportaments violents**: a través de programes per aprendre a canalitzar les reaccions violentes, de serveis d'assistència psicològica, etc.

b. Reforçar la víctima i el blanc

La prevenció situacional és una estratègia per aconseguir que les víctimes o els blancs de la violència no siguin tant vulnerables. Al mateix temps, busca limitar la percepció d'inseguretat de la ciutadania.

Funeral a Guatemala d'una víctima de la violència armada. Foto de Donna DeCesare. Exposició: *Lente peligrosa. Armas en un paisaje urbano.*

La prevenció situacional pren mesures com:

- **Alterar l'atractiu del blanc:** els robatoris, les destruccions de mobiliari urbà, etc. es poden minimitzar eliminant l'interès per l'objecte (posar cabines telefòniques o instaurar un pagament del transport públic amb sistemes no monetaris (targetes, fitxes, etc.) per a evitar que es malmetin per a treure'n els diners, els atracaments, etc.)
- **Marcar el blanc** per a facilitar el seu seguiment, en cas de ser robat. Aquesta tècnica ja s'utilitza amb les armes de foc o els motors de cotxes i motos, que tenen números de registre.
- **Endurir el blanc i/o la víctima**, amb l'objectiu de fer-los més resistents a un atac. En el cas dels objectes, es pot fer escollint mobiliari urbà anti-vandàlic. En el cas de les persones, es poden organitzar tallers d'autodefensa, fer campanyes informatives de prevenció de robatoris, etc. Una mesura molt efectiva d'enduriment de la víctima són les iniciatives de seguretat comunitària.
- **Oferir alternatives:** preveure espais condicionats per usos que d'altra manera podrien fer malbé el mobiliari urbà, com crear pistes de skate, o posar a disposició parets per a fer grafittis.

c. Fer més segur l'entorn

El disseny de l'entorn pretén modificar l'espai urbà de manera a assolir un doble objectiu: disminuir les possibilitats de cometre un delictes, i alhora facilitar que les persones es sentin més segures.

Cartell a Basilan (Filipines), que porhibeix la utilització d'armes de foc. Foto de Lucian Read. Exposició: *Lente peligrosa. Armas en un paisaje urbano.*

Alguns principis essencials del disseny de l'entorn per a prevenir la violència són:⁴

- **Senyalització:** Facilitar la ubicació en l'espai i el sentiment de control sobre l'espai. Els cartells informatius, les senyals de sortida, els telèfons o botons d'urgència, la senyalització dels recorreguts, són diferents formes de senyalitzar els espais.
- **Visibilitat:** Assegurar que els espais públics permetin veure i ser vistos, de manera a reforçar el sentiment de seguretat. La visibilitat es pot afavorir gràcies a l'enllumenat públic, evitant que la vegetació o el mobiliari urbà s'interposi en els angles de visió, posant miralls per cobrir angles morts, etc.
- **Afluència:** Donat que es considera l'aïllament com un factor de risc, és positiu afavorir la presència de persones en els espais públics. La forma més comuna de garantir el principi d'afluència és afavorint els espais multifuncionals (preveure espais per a botigues als passadissos del metro, flexibilitzar els horaris comercials, etc.)

⁴ Michaud, A. (coord.), *Pour un environnement urbain sécuritaire. Guide d'aménagement*. Femmes et Villes International. Montréal, 2004.

- **Manteniment dels espais:** El manteniment defectuós d'un espai incita a la seva degradació, mentre que un bon manteniment convida a l'afluència de persones i per tant redueix el risc de vandalisme. Assegurant un manteniment regular del mobiliari urbà malmès, utilitzant materials tractats contra els grafitis, promovent el manteniment dels terrenys i dels edificis privats pels seus propietaris, s'afavoreix el manteniment dels espais i la percepció de seguretat.
- **Participació de la comunitat:** promoure que la població faci seus els espais públics garanteix que es degradin menys, i que siguin utilitzats. Una de les estratègies més comunes d'afavorir el sentiment de pertinença pels espais públics és fer que la comunitat sigui partícip del seu disseny i manteniment a través d'espais de participació, de jornades de treball comunitari, etc.

Certificació policial d'habitatges segurs

Objectiu: Promoure la incorporació de criteris de seguretat en la construcció i reforma d'edificis, a partir d'un sistema de certificació.

Context: La prevenció de la violència mitjançant el disseny de l'entorn és un tema d'interès dels investigadors holandesos des de mitjans dels anys '60. Dues dècades més tard el mercat immobiliari comença a incorporar els criteris de seguretat a partir del disseny, fins que al 1996 es crea la certificació com a tal.

Descripció: Partint d'un llistat (*Delft Checklist*, encarregada per la municipalitat de La Haia a principis dels anys '90) de més de 30 indicadors concrets de seguretat (enllumenat adequat, presència de persones en espais públics, existència de vies d'escapament, etc.) i d'inseguretat (gran nombre d'entrades accessibles, presència de bens de valors a les cases, botigues, etc.), s'edita un manual per a orientar a arquitectes i constructors en el disseny segur. El grau de compliment de les 55 recomanacions del manual es correspon a una puntuació que permet que la policia determini si un edifici obté la certificació d'habitatge segur.

Resultats: Les avaluacions existents revelen que en els habitatges certificats es redueix de forma significativa la probabilitat de robatori: de 1994 a 1999, la probabilitat de victimització a les cases ha baixat del 20 ‰ a l'1‰. Aquest èxit ha fet que la legislació de construcció adoptés al 1999 aquests criteris d'enduriment del blanc.

Contacte de l'Institut de Policia dels Països Baixos: npiewc@euronet.nl.

El Fòrum Europeu per la Seguretat Urbana (www.fesu.org) és una xarxa creada al 1987 amb prop de 300 ajuntaments d'arreu d'Europa amb el doble objectiu d'intercanviar pràctiques que promouen la seguretat ciutadana, i d'enfortir les polítiques de prevenció del crim desenvolupades per les municipalitats.

Contacte de la branca espanyola: Josep Maria Lahosa i Cañellas, lahosa@bcn.cat.

d. Lluitar contra el crim organitzat transnacional

El crim organitzat transnacional inclou el tràfic de drogues (cocaïna, heroïna, drogues sintètiques, cànnabis, productes farmacèutics classificats com a drogues i substàncies anabolitzants), Crims contra les persones (tracta de persones, el tràfic il·lícit d'immigrants, i l'exploració infantil), crims financers i contra la propietat (blanqueig de diner, corrupció, robatoris organitzats, robatoris de bens culturals), i altres tràfics il·lícits (vehicles robats, tabac, armes, residus il·legals).⁵

Un gangster de Nova York mostra que una pistola costa el mateix que una bosseta de crack: 5\$, de Boogie. Exposició: *Lente peligrosa. Armas en un paisaje urbano.*

L'exposició es pot demanar a: sas@smallarmssurvey.org

La complexitat d'aquest tipus de crims requereix ser abordada des de tots els nivells, inclòs el local. El paper que poden jugar els ajuntaments és tant d'intervenció directa, com de coordinació entre els diferents actors locals (policia, serveis de salut, organitzacions de la societat civil), o també internacionals (Comitè Internacional de la Creu Roja, Organització Internacional de les Migracions) que poden incidir en aquesta problemàtica. Algunes de les actuacions que es poden emprendre per a limitar el crim organitzat transnacional a la ciutat són:

- **Tràfic de drogues:** Com en els altres tipus de crims organitzats transnacionals, la resposta al tràfic de drogues no recau exclusivament en la policia: els ajuntaments poden coordinar els diferents actors i animar la implicació de la comunitat. Les actuacions han de permetre reduir el consum i la venda de drogues. Reduir el consum mitjançant accions de regeneració de comunitats de risc, campanyes de sensibilització sobre els efectes del consum, facilitant

⁵ Segons la classificació de l'Informe Anual Europol 2005, Europol, juny 2006.
http://www.europol.europa.eu/publications/Annual_Reports/EuropolAnnualReport2005.pdf

tractaments per a acabar amb la dependència, fent que el disseny de l'entorn dissuadeixi el consum al carrer i promovent en canvi que el consum es faci en espais de seguretat com les narcosales; i reduir la venda identificant els llocs de venda i promovent plans d'acció integrats en aquelles zones, condicionant l'atorgament de llicències de bars al control del consum de drogues;

- **Crims contra les persones:** aquest tipus de crims sovint implica grups criminals de varis països alhora. Es detecta que sovint les víctimes i els victimaris del tràfic de persones solen provenir dels mateix país. Els principals crims contra les persones són:
- **Tràfic il·lícit de migrants i tracta de persones:** La tracta de persones a la ciutat es pot minimitzar prenent mesures per reduir les activitats lucratives que se'n beneficien, millorant el control dels fluxos de persones, i donant suport a les víctimes:⁶ Els ajuntaments poden controlar els negocis de més risc (condicionant les llicències a saunes i llocs de prostitució, inspeccionant tallers susceptibles d'explotar víctimes de la tracta), fer campanyes de sensibilització (a persones en punts d'entrada internacionals a la ciutat, a clients de llocs de prostitució) per afavorir el control social i la denúncia. De cara a les víctimes, els ajuntaments poden donar suport psicològic i mèdic, garantir la seva seguretat acollint les víctimes en habitatges protegits, o oferir suport legal i per la clarificació de la seva condició d'immigrant. En cas de retorn de la víctima al seu lloc d'origen, i per tal de garantir la seguretat de la persona, es pot contactar organitzacions internacionals com la Creu Roja, la Organització Mundial de les Migracions o organitzacions de la societat civil del lloc d'origen.
- **L'Explotació infantil:** Les principals mesures a l'abast dels ajuntaments per limitar l'impacte de l'explotació infantil són: Reforçar la formació del personal de serveis socials, de les escoles, etc. en la identificació de possibles víctimes; assegurar l'intercanvi d'informació amb la policia per a facilitar la identificació de víctimes, crear serveis d'assistència psicològica i mèdica a les víctimes de l'explotació.
- **Crims financers:** Els ajuntaments poden combatre el crim financer a través d'actuacions com dificultar el crim financer de les empreses de la ciutat: Identificant els sectors econòmics més afectats per la corrupció ja sigui a través d'informació interna del govern local o d'informació recollida per les

⁶ Les mesures s'han inspirat de *Trafficking of people*. (www.crimeprevention.gov.uk/toolkits/tp00.htm). Una de les eines de reducció del crim editades per la pàgina web *Crime Prevention*, amb propostes per a reduir el crim des de l'àmbit local.

persones afectades (serveis de denúncia); Reforçar la transparència de l'administració local per a actuar com a exemple enfront de la corrupció: Supervisar l'eficàcia dels serveis municipals, definint codis de conducta dels treballadors municipals per a prevenir la corrupció, establint mecanismes per afavorir el control de la ciutadania de les despeses públiques, fent que les planificacions participatives de polítiques públiques permetin fer un seguiment de les despeses efectuades, reforçant els mecanismes de control de l'adjudicació de contractes per part del sector públic, augmentant la transparència i la transmissió d'informació dels serveis oferts per l'ajuntament, traspasant el màxim d'informació als mitjans de comunicació per fer-los partícips del control de les despeses del govern local, etc.

Veracruz transparent

Objectius: Promoure una gestió municipal transparent, reduir la corrupció i millorar la confiança de la ciutadania en la gestió del govern local.

Context: Mèxic és un país amb greus problemes de corrupció segons l'Index de Transparència Internacional. En aquest context, un candidat a l'alcaldia de la ciutat mexicana de Veracruz es va comprometre davant de notari a fer un Pla contra la corrupció en cas de ser elegit.

Desenvolupament: La promesa de lluitar contra la corrupció es plasma en un pla integral i actuacions com la creació d'un Comité Municipal per la Transparència amb l'objectiu de supervisar les àrees tradicionalment corruptes. Aquest Comité independent conformat per persones notables desvinculades de l'administració pública s'encarrega, per exemple, de proposar a l'ajuntament programes i accions per consolidar un sistema administratiu que garanteixi una millora en els sistemes de gestió. Una altra Comissió s'encarrega de definir mesures i supervisar les pràctiques per garantir la transparència de les contractacions i els concursos públics. El personal del Departament d'Hisenda que gestiona recursos públics, també, ha de presentar un bo avalat amb béns personals per tal de garantir la correcta gestió dels recursos i la rendició de comptes.

Resultats: Veracruz ha estat el primer ajuntament del món a aplicar els procediments de qualitat en la gestió ISO 9001 per governs locals. Durant els primers anys d'aplicació del programa, la recolecció d'impostos es va incrementar en un 13%, i s'han incrementat les denúncies de funcionaris que incomplien les seves obligacions.

Font: <http://www.veracruz-puerto.gob.mx/transparencia/index.asp?valor=7>,
http://www.unglobalcompact.org/docs/issues_doc/7.7/case_stories/BAC_2D.2.pdf.

- **Altres tràfics il·lícits:** Pel cas dels vehicles, prendre mesures de disseny de l'entorn (il·luminació, etc.) per a afavorir la vigilància natural, reforçar la

vigilància de la policia municipal en zones de robatoris recurrents. En el cas de les armes: regulant restrictivament el port d'armes, inclòs el de la policia municipal, destruint les armes confiscades, etc.